

Katsauksia.

Paikannimien kirjakielisestä asusta.

Keskustelun alustusta.

Syntyessään paikannimi on saanut verhoakseen sen murteen asun, jota on puhuttu nimen synty-ympäristössä. Siitä lähtien se on kuulunut murre-alueensa — tosin suppean — kielimateriaaliin ja on ollut saman kehityksen ja samojen muutosten alainen kuin murteen appellatiivinen sana-aineisto. Monet kielelliset tekijät, loppu- ja sisäheitto, assimilaatio, dissimilaatio, haplogia, analogia y.m., ovat aikojen kuluessa voineet muovata sitä niin, että sen alkuperäinen äänneasus on voinut tyystin muuttua ja sen merkityskin hämärtyä. Paikannimihän on sidottu paikkaansa, joten se väestön muuttojen aikana on saattanut joutua aivan toista murretta puhuvien kielimaisuudeksi ja saada asuunsa uuden murteen foneettisia piirteitä. Myös se on voinut siirrynnäisenä — esimerkiksi erämiesten mukana — kulkeutua kaukaisiin seutuihin, säilyä siellä vieraassa ympäristössä ja säilyttää oman murteensa tuntomerkkejä. Paikannimien murreasu on todella kirjava.

Murteiden rinnalle kehittynyt yleiskieli, kirjakieli, on tietenkin ottanut käyttöönsä suurin piirtein kaikkien murteiden sanavarastoa ja tekee jatkuvasti valtauksia tällä alalla. Tuntuisi tällöin luonnolliselta, että kirjakieli olisi käyttänyt hyväkseen myös murteiden paikannimiaineistoa samoin ehdoin kuin appellatiivejakin, mutta pikaisinkin silmäys kirjallisuuteen, joka viljelee enemmän paikannimistöä, osoittaa, että asian laita ei ole näin. Tosin paikannimiä ei aina edellämainituista syistä voida palauttaa kirjakielen asuun, sillä monen nimen alkuperä ja alkuperäinen kielimuoto

eivät ole enää etevimmänkään etymologin ratkaistavissa. Mutta jotakin asian hyväksi on silti mahdollista tehdä.

Professori Heikki Ojansuu on aikoinaan käsitellyt kysymystä julkisesti sanomalehtiartikkelissaan Karttaimme ja asiakirjaimme nimivirheistä ja niiden korjaamisesta, jossa hän on esittänyt eräitä virheellisiä yleiskielen paikannimiä Lounais-Suomen paikannimistöstä ja ehdotuksia niiden korjaamiseksi. Kun selaillessani taas Suomenmaa-teoksen nimihakemistoja totesin, että yleiskieli ei ole hoivannut läheskään samalla huolella nimistöämme kuin appellatiiveja, päätin esittää joitakin ajatuksia asiasta, semminkin kun muistui mieleeni keskusteluni samasta kysymyksestä opettajani prof. Tunkelon kanssa enemmän kuin puoli vuosikymmentä sitten. Normaalistamisasiaa on tässä tarkastettu etupäässä Karjalan, lähinnä Vuoksenlaakson, nimistön valossa. Siellä täällä on viittauksia myös Pohjois-Pohjanmaan Iin paikannimiin, joihin olen jonkin verran tutustunut. Nimien vanhat kirjoitusmuodot on poimittu valtionarkiston »sini-sestä sarjasta», Viipurin läänin maanmittauskonttorin arkistossa säilytetyistä 1700-luvun verollepanokartoista, isojakoarkiston asiakirjoista sekä kartoista ja Antrean kirkonarkiston »Communionbokeista».

Paikannimien normaalistamisessa on huomattava kaksi keskenään ristiriitaista vaatimusta: toisaalta yhdenmukaisuuden tarve yleiskielessä, toisaalta taas murreväriytyksen mahdollinen säilyttäminen, jotka yhdessä tekevät kysymyksen monimutkaisemmaksi, kuin miltä se tavallisen maallikon silmissä näyttää. Asia on kyllä keskustelun arvoinen.

Kysymyksestä, onko kirjakielen pitkiä vokaaleja edustavat monet murrevariantit paikannimistöissä korjattava, tuskin ollaan eri mieltä. Sakkolan *moasoar*, *leävkorp*, Metsäpirtin *neusoar* ovat kirjakielen asultaan Maasaari, Lääväkorpi ja Neusaari. Saman murrealueen vokaalistoltaan muuttuneet nimet *juoihoara*, *alameäjeranta*, *liettieranta*, *lähtieoja* on korjattava täydelliseen yleiskielen asuun Joenhaara, Alamäenranta, Lietteenranta, Lähteenoja. Eräiden murteiden svarabhaktivokaali, esim. Iin *halakokari*, *hiastinsalami*, ei kuulu kirjakieleen (Halkokari, Hiastinsalmi).

Yleiskielen -ea-, -eä-loppuisten adjektiivien ja substantiivien edustus yhdysperäisten paikannimien attributiiveina on hyvinkin kirjavaa. Olen poiminut tyypistä esim. seuraavat yleiskielen nimimuodot: Juupajoelta Korkeakoski, Kurusta Korkiala, Vanajasta Korkeela, Luopioisista Korkeila (Suomenmaa IV). Antrean kylännimet *antrëla* ja *kilpëlä*, Vuoksenrannan *karkëla* ja Jääsken *kostëla* kirjoitetaan Suomenmaa-teoksessa vakiintuneesti Antreala, Kilpiälä, Karkiala — Valkjärvellä Karkeala — ja Kostiala. Vanhimmissa kirjallisissa lähteissä (esim. v. 1571) tavataan ensiksimmäinen muodossa Andrialaby ensimmäisen asukkaansa Andriaisen mukaan ja vasta 1700-luvulla — mahdollisesti pitäjän Antrea-nimen malliin — alkavat ilmestyä lähteissä Antreala-muodot, jotka sen jälkeen vakiintuvat kirkonkirjoihin ja sitä tietä asiakirjoihin ja karttoihin. Kylännimi Kilpiälä on merkitty esim. v. 1635 Killpiälä asukkaansa Kilpiän mukaan ja se liittyy muihin samoihin nimiin: Kilpiänsaari, Kilpiänvuori Taipalsaaressa, tn. Kilpiä Ruokolahdella (Suomenmaa V), tn. Kilpiä Janakkalassa (Suomenmaa IV). Kuitenkin lienee pakko hyväksyä yleiskieleen täysin vakiintunut paikannimimuoto Kilpeenjoki *kilpëjok* (< Kil-

piänjoki) Viipurin pitäjistä. Vuoksenrannan Karkiala tavataan jo 1600-luvulta lähtien samassa muodossa, ja Jääsken Kostiala — v. 1557 Kostiala by ja v. 1543 poual Kostien — liittyy taas moniin ympäri maata levinneisiin kaimoihinsa: Kostiala, kylä Vesilahdella, Kostianvirta Pälkäneellä (Suomenmaa IV), Kostiala, kylä Viipurin pitäjässä ja Valkjärvellä (Suomenmaa V), Kostiala, talo Sulkavalla (Suomenmaa VI), Kostiainen, kylä Laitilan Kaukolassa (Arvo Meri, Vanhan Vehmaan kihlakunnan pitäjien ja kylien nimet). Samaan tapaan olisi mielestäni normaalistettava koko tyyppi, jos sen pohjana on tietty -ia-, -iä-loppuinen henkilönnimi: Antrean Talikkalassa *arpēmäk* Arpianmäki (sn. Arpia), Antrean Kilpiälässä *kilpēranta* Kilpiänranta, Antrean Kiurulassa *turtēlaht* Turtianlahti (sn. Turtia), Ruokolahden Siitolassa *härskēlaht* Härskiänlahti, joka on yhdistettävä saman pitäjän kylännimeen Härskiänsaari ja kylän asukkaaseen (esim. v. 1635) Jören Härskiä. Vakiintunut räisäläläinen kylännimi Härskeensaari on sen sijaan kai hyväksyttävä, vaikkakin se on lähtöisin samasta alkumuodosta Härskiänsaari, niinkuin osoittavat esim. vuoden 1613 merkinnät Härskiä by, Pawell Härskiä.

Vastaavasta adjektiivityypistä tavataan Kannaksen murteissa monia variantteja: ea (eä) ~ ia (iä) ~ ē ~ ī, kuten esim. Antreasta *hopiasalm* ~ *hoppēsalm* ~ *hoppīsalm*, samoin *püöriäluoto* ~ *püörēluoto* ~ *püörīluoto*, Vuoksenrannasta *korkialuoto* ~ *korkēluoto* ~ *korkīluoto* ja *lakiasuo* ~ *lakkēsuo* ~ *lakkīsuo*, muutaman esimerkin mainitakseni edustuksen kirjavuudesta. Sellaiset yleiskielen esimerkit kuin Korkeakoski (Kymi), Korkeavaara (Soanlahti), mutta toisaalta Korkia-aho (Lappee), Pyöriäjärvi (Savitaipale, Luumäki) puoltavat molempien muotojen hyväksymistä normaali-asuiksi. ē- ja ī-varianttien hyväksymiseen yleiskielessä suhtaudun sen sijaan epäillen.

Sellaiset murteelliset paikannimet kuin Ruokolahden *lamminiem*, Jääsken *parseiselaht*, Antrean *hepomakkōs* ja *aitōksepelto* — valitakseni muutaman erikoistapauksen vokaaliston alalta — olisi säilytettävä mahdollisimman lähellä murreasuaan: Lamminniemi (pro Lammenniemi), Parseisenlahti (pro Parsiaisenlahti), Hepomakoos ja Aitooksenpelto (pro Hepomakaus, Aitauksenpelto). Murteellisten paikannimien diftongiväentymät on radikaalisesti korjattava kirjakielen asuun: Kaivola *kaevla*, Pitkäluoto *pitkluat*, Ruona *ruana*, jotka kaikki esimerkit ovat Kalannista (Meri, mt.).

Paikannimien murreasua on voimakkaasti muovailnut vokaalien loppuheitto, jota tavataan yhdysperäisten paikannimien sekä perus- että määräysosissa varsinkin niillä murrealueilla, joissa sitä esiintyy appellaatiiveissakin. Ojansuu luettelee artikkelissaan Muutamista Lounais-Suomen paikannimistä (Virittäjä 1902) koko joukon sentyyppisiä nimiä lounaisesta Suomesta. Kalannista Arvo Meri mainitsee sellaisia kylännimimuotoja kuin *hāpsār*, *havūkharī*, *hirsilaht*, *corp*, *laht*, *lap*, *pitkluat*, *rīhrant*, *sīkniäm*, *sork*, *sorvak* ja *ūskirk*. Vuoksenlaakson vokaaliloppuinen paikannimistö on yleensä loppuheitollista, joskin »poikkeuksia säännöstä» on olemassa. Nimet ovat tuota yleistä kannakselaisen korville tuttua tyyppiä *koirsuo* (Antrean Hatula), *ruoppoja* (Antrean Antreala), *horḡniem* (Vuokselan Päiväkivi), *korplah* (Vuoksenranta), *rīmsār* (Antrean Kuparsaari), *heinsār* (Jääsken

Pelkola) y.m., joskin muotoja *patalaht*, *salosār* (Antrea) tavataan. Tästä kahtalaisuudesta osaksi johtuvatkin nimityypin kirjavat merkinnät kirjakielissä. Meri mainitussa teoksessa käyttää normaalistettuja muotoja Haapasaari, Riihiranta, Siikaniemi jne., mutta toisaalta muotoja Hirsilahti (< Hirsilahti) ja Haukharja, joista jälkimmäinen on ilman muuta hyväksyttävä, sillä sen määräysosa-appellatiivi on etymologialtaan epävarma. Silmäys Suomenmaa V:n hakemistoon näyttää tyyppin kirjavat merkinnät Karjalan nimistöstä, josta olen tehnyt seuraavat poiminnat: Haapavaara (Jaakkima, Ruskeala, Suojärvi), Haapavaara I. Haapvaara (Kurkijoki); Heinaho (Impilahti, Rautu), Heinlahti (Pyhtää), Heinsaari (Pyhäjärvi), mutta Heinäjoki (Harlu), Heinälampi (Suojärvi), Heinämäki (Kurkijoki); Hiisjärvi (Suistamo), mutta Hiisijärvi (Salmi); Humal -I. Humalajärvi (Laptee); Härk -I. Härkäkorpi (Räisälä), Härkäjoki (Valkjärvi); Kaitjärvi (Luumäki), mutta Kaitajärvi (Ruokolahti, Salmi); Kilp -I. Kilpisaari (Jaakkima); Kohtsaari (Räisälä), mutta Kohtamaa (Kirvu); Korpjärvi (Ukuniemi), mutta Korpjärvi (Suistamo); Mustoja (Räisälä), mutta Mustaoja (Ruokolahti). Luetteloa voisi jatkaa pitkälti. Esimerkit Hämeestä (Suomenmaa IV) ovat samanlaisia: Liesjärvi (Tammela), Liesjärvi I. Liesijärvi (Kuorevesi), Liesiharju (Kuru); Kuusjärvi (Längelmäki, Teisko), mutta Kuusijärvi (Kuru); Hirsjärvi (Kalvola, Loppi, Somero, Urjala), mutta Hirsikangas (Jokioinen); Heinlammi (Hollola), mutta Heinälampi (Ruovesi). Esimerkit riittänevät.

Yleiskielen yhdenmukaisuutta epäilemättä edistäisi suuresti määräysosan kadonneen loppuvokaalin palauttaminen kaikissa niissä tapauksissa, joissa se on selvä, ja varsinkin niissä tapauksissa, joissa täydellisempi äänneasu vielä elää kuluneen rinnalla. Mielestäni siis Koirsuo on korjattava kirjakielen asuun Koirasuo, Härkkorpi asuun Härkäkorpi jne. Samaten mieluummin Pienipero (~ Pieni Pero) ja Suuripero (~ Suuri Pero) kuin Pienpero ja Suurpero, mieluummin Pieni Pörtsykkä ja Suuri Pörtsykkä kuin Pien Pörtsykkä ja Suur Pörtsykkä, joissa loppuheitolliset muodot ovat osaltaan syynä väärään, epäkansalliseen taivutustapaankin. Kun loppuheitollisten muotojen rinnalla on suuri määrä äänneasultaan täydellisiä nimiä ja useista tunnetaan käytössä molemmat variantit (esim. Suurijärvi I. Suurjärvi Miehikkälässä ja Vehkalahdella, Ristiseppälä I. Ristseppälä Heinjoella), olisi siis loppuvokaaliselle tyyppille annettava etusija, semminkin kun normaalistaminen vähentäisi nimen variantteja ja yksinkertaistaisi nimihakemistoja.

Murteellisia paikannimiä, etenkin pitäjien ja kylien nimiä, jotka ovat jo vakiintuneet yleiskieleen — kunnalliselämään, sanomalehdistön, liikenteen, postin y.m. käyttöön —, on vaikea enää normalistaa (esim. Heinjoki, Valkjärvi, Kannaksen pitäjiä, Kavantsaari, Kuparsaari, Antrean kyliä). Samoin ei ole syytä normalistaa nimiä, joiden määräysosa on etymologialtaan epäselvä tai määräysosan tulkitsemiseksi on monta mahdollisuutta (esim. Kaukjärvi < ?Kauka-, Kaukoi-, Kauki-, Kaukkajärvi).

Kun paikallismurren puhuva väestö, ainakin sen kansakoulu käynyt osa, on tottunut siihen, että yleiskielen appellatiivitkin ovat yleensä sen omia murremuotoja pitemmät ja täydellisemmät, ei tällainen paikannimen asun »täydentäminen», loppuheitottomien muotojen käyttö nor-

maalimuotoina, tuottane sille suurta vaikeutta. Älykkäimmät yksilöt tajuavat kyllä appellatiivien muotoeroavaisuudet oman murteen ja yleiskielen välillä (*niem* ~ *niemi*, *soaf* ~ *säri*) ja paralleelisesti myös appellaatiiveista syntyneissä paikannimissä (*moaniem* ~ *mäniemi*, *soafilaht* ~ *säri-lahti*), ja jatkuvasti kehittyvä kansakouluopetus varmaan edistää yleiskielen ymmärtämystä ja käyttöäkin tällaisissa helpommissa paikannimitapauksissa.

Vaikeampia ovat sen sijaan käsitellä ne yhdysperäiset paikannimet, joiden määräysosassa on tapahtunut useampien tavuainesten tai kokonaisen tavun kato. Tällaisten paikannimien määräysosana loppuheitollinen tavu on vähin erin kiteytynyt muuttumattomaan asuunsa, jolloin sen merkitysikin on hämärtyneet. Vain vanhojen asiakirjojen ja karttojen merkinnät voivat eräissä tapauksissa kertoa nimen alkumuodosta, eräissä taas on mahdollista tehdä kielellisiä todennäköisyyspäätelmiä, mutta on joukko nimiä, jotka eivät minkäänlaisin ase-in ole selvitettävissä.

Juuri vanhojen karttamerkintöjen avulla on voitu ratkaista, että esim. Jääsken *koisār*-nimen alkumuoto on Koivusaari (1640-luvulla Koifwusaari), Vuokselan *kuisoaf* on ollut Kuivasaari (Kuiwasari 1787), Vuoksenrannan *mafilaht* Marjalahti (Marja Lax 1779), Antrean *sorlamp* Sorvalampi (Sorwa Lambi 1787), Vuokselan *hirsoaf* Hirvisaari (Hirffui Sari 1534), Kivennavan Ahjärvi ?Ahvenjärvi (Ahfui Järfui 1623), muutaman esimerkin mainitakseni. Vuoksenrantalaisesta paikannimestä *hoiksuo* voidaan kielellisesti olettaa, että sen alkumuoto on Hoikkasuo, mutta ratkaisu on vain todennäköinen. Antrean Häklilän *kormäk*-nimen alkumuodoksi on helppo olettaa Korimäki-muotoa, mutta olettaus on virheellinen, sillä läheiset *korvenitüt* viittaavat Korvenmäki-nimeen. Vuoksenrannan Parsikanmaan *kasniem* on voinut syntyä yhtä hyvin Kasiniemestä kuin Kaskiniemestä tai Kas(k)enniemestä, Antrean Häklilän *soimäk* yhtä hyvin Soidenmäestä kuin Soidinmäestä. Todennäköistä on sen sijaan, että saman kylän *koisillamäk*-nimen alkumuoto on Koivusillanmäki (pro Kodinsillanmäki).

Monet etymologioimisyritykset, kansan- ja kirjurinetymologiat, ovat nimen normaalistamisessa vieneet vain harhaan. Tällaisen etymologioimisen virheellinen tulos on esim. Kannaksen tunnettu paikannimi Terijoki, joka todistettavasti on kehittynyt muodosta *terjok* < *tervjok* < *tervajoki*. Vuokselan Kalkkiniemi *kalkniem* on vanhojen merkintöjen (esim. Kalkun-njemen raja 1836) mukaan oikeastaan Kalkunniemi ja Jääsken Käriniemi Kär(j)enniemi (Kären niemi 1620).

Esimerkiksi Kuisaari ja Sorlampi nimien rekonstruoituja muotoja Kuivasaari ja Sorvalampi kyläläisten on mahdoton yhdistää toisiinsa, yhtä mahdotonta kuin vieraan löytää Sorvalampea alueelta, jossa tunnetaan vain Sorlampi. Jossakin hakemistossa voitaisiin tietenkin käyttää molempia muotoja, sekä murreasuista että normaalistettua, sillä sinähän selvittää helposti viittauksilla, kuten esim. Sorlampi, ks. Sorvalampi, tai Sorvalampi, ks. Sorlampi. Mutta kun tällaiset kuluneet murteelliset paikannimet ovat äännerakenteeltaan helppoja ja supisuomalaistuntuja, olisi mielestäni puollettava niiden omaksumista yleiskieleen semmoisinaan, ja ainakin silloin kun tavun tai tavuainesten kato on tehnyt nimen tuntemattomaksi kielentajulle. Joitakin tyyppin helpoimpia nimiä on kylläkin kulkeutunut

kirjakielen yleiskielen asuisina, kuten esim. Vuokselan Hirvisaari (*hirsoar*), Antrean Saviniemi (*sauniem*), Vuokselan Hanhisuo (*hanhsuo*). Muodot ovat täysin virheettömiä, mutta esim. *saumäk* ei aina johda Savimäkeen, vaan myös Savumäkeen, kuten Antrean Patalahden erään korkean kivimäen nimitys *saumäk*, Sawu mäki 1787, osoittaa.

Kannakselaisten ja eräiden muidenkin murteiden genetiivin n:n ja monissa tapauksissa sitä edeltävien vokaalien kato on muodostanut oman normaalistamisprobleeminsa, sillä usein on mahdoton ratkaista esim. yksikön nominatiivin ja genetiivin eroa, ellei vartalonvaihtelu sitä osoita. Niinpä yleiskielen vakiintunut pitäjännimi Nuijamaa on virheellinen, sillä historiallisten lähteiden mukaan nimen attributiivina on sukunimi Nuija, mikä edellyttää normaalimuotoa Nuijanmaa. Yhtä vaikea on ratkaista, onko *niemkallio*-nimen lähtömuoto Niemikallio vai Niemenkallio. Sellaiset nimet, joissa esiintyy mainittu vartalonvaihtelu, ovat sen sijaan helposti normalistettavissa, kun vain periaatteesta on sovittu. Omasta puolestani kannatan genetiivin loppu-n:n palauttamista silloin, kun edellinen sonantti on säilyneenä ja kulunut määräysosa todella edustaa aikaisempaa genetiiviä. Antrean *särelaht* on siis kirjakielen asussa Saarenlahti, Vuokselan *taipalielaht* Taipaleenlahti ja Äyräpään *salmekaita* Salmenkaita. Samoin Vuoksenrannan *haikasär* on kirjakielen asultaan Haikansaari, sillä sen paralleelimuoto on yhdistämätön *haikka* (< ?appellat. haikka 'niemi'). Vuokselan pn. *punkaniem* on normalistettava asuun Punkanniemi, sillä aikoinaan on niemen kärjessä sijainnut ukko Punkan mökki. Valkjärven *püstilaht* on verokirjojen mukaan Puustinlahti (Pwstinlax 1635, Hans Pusth 1543), Vuoksenrannan *oravaküdön* ensimmäiset asuttajat olivat Orava ja Virolainen, saman pitäjän *pöürniemen* ensimmäinen asukas Pöyry, joten normaalinimet olisivat Oravankytö ja Pöyryniemi.

Genetiivin loppu-n on palautettu esim. seuraavissa Vehmaan kihlakunnan kylännimissä: *katihänd* Katinhäntä, *külähis* Kylänhiisi, *radäsü* Radansuu, *vohdesär* Vohdensaari (Meri, mt.). Toisaalta Vuoksenrannan *noisalm*-nimeä olisi mahdoton rekonstruoida asuun Noidansalmi, ellemmetuntisi nimen vanhoja merkintämuotoja (esim. Noijan Sallmi 1779). Yhtä arvoituksellisenä pysyisi Antrean Varikselan *käsillamä*, ellei vanhassa kartassa olisi siitä muotoa Kaonsillan Njtu (v. 1777) ja ellemmetietäisi, että alue kuuluu kylän Kaatolan puoleisiin maihin (vrt. sn. Kaato, Kaatonen). Kun tunnemme Antrean *hijärv*-nimestä merkinnän Hienjärvi (1776), voimme sen rekonstruoida asuun Hiidenjärvi. Mutta tällaisten nimien rekonstruointi vaatii tutkimuksia, ja siksi niissä olisi tyydyttävä murreasuun. Siis Noisalmi (pro Noidansalmi), Kaasillanmaa (pro Kaadonsillanmaa) ja Hiijärvi (pro Hiidenjärvi). Vielä sotkuisemmaksi muuttuu paikannimen murremuoto, kun nimen loppuheitollisen määräysosan loppukonsonantti on assimiloitunut, kuten nimissä *niippäpelto* (Antrean Variksela), *hippämäk* (Antrean Hatula) ja *reppesämäk* (Antrean Liikola). Niitä normalistettaessa olisi mielestäni tyydyttävä asuihin Niippäänpelto (pro Niitynpäänpelto), Hippäänmäki (pro Hikipäänmäki) ja Reppesänmäki (pro Revonpesänmäki).

Selväpiirteiset ja helpotajuiset murteen monikon genetiivissä olevat nimet *sollilaht* (Sakkolan Röykkylä), *rantsollimäk* (Antrean Olkinuorala),

mälkkimäk (Valkjärvi), *ruoksoimäk* (Sakkolan Röykkylä), *saukennäimäk* ja *kankeinien* (Antrea) normaalistaisin yleiskielen täydelliseen asuun (Solienlahti, Rantasolienmäki, Mäkienmäki, Ruokosoidenmäki, Savikennäidenmäki ja Kankaidenniemi). Sen sijaan murteellinen monikon genetiiviniemi *kalmoiranta* (< Kalmojenranta) olisi normaalistettava asuun *Kalmoinranta*, sillä silloin siinä on säilynyt vielä murreväritys, mutta toisaalta se liittyy vanhan kirjakielen -oin-, -ein-tyyppiin (vrt. leskein ja orpoin, vankeinhoito y.m.) ja on helppo ymmärtää esim. länsimurteidenkin alueella. Tyyppiä valaiskoot lisäksi seuraavat esimerkit: Vuoksenan Majoinniemi *majjoinien* (< Majojenniemi), Antrean Tarhoinranta *tarhoiranta* (< Tarhojenranta), Ämmänhautoinmäki *ämhautoimäk* (< Ämmänhautoinmäki). Lisäksi olen huomannut Suomenmaa V:n hakemistossa seuraavanlaisia esimerkkejä tyyppistä: Ahoinkontu (Impilahti), Kaskeinkylä (Savitaipale), Virtoinvaara (Ilomantsi), Kolikkoinmäki (Viipuri), joten täydellisemmän muodon (Ahojen-, Kalmojen-, Virtojen-) yleistämiseen ei ole mitään syytä, varsinkaan kun jälkimmäinen on harvinainen muuallakin Suomessa (vrt. Harvojenhonkienmäki Valkjärvellä).

Kaksiosaisista ristimänimistä yhdysperäisen paikannimen attributiivina on monesti syntynyt vääntymiä, joita paikallisia olosuhteita tuntematta on vaikea tulkita oikein. Seuraavat esimerkit ovat Vuoksenrannan Korpilahdelta: *mateskonitti* Marin-Eskon niitty, *mikeskonitti* Mikon-Eskon niitty, *pekeskonitti* Pekon-Eskon niitty, *marjuskorp* Marin-Jussin korpi, *eljuskorp* Ellin-Jussin korpi. Samanlaisia nimimuotoja ovat Äyräpään Pölläkkälästä *hertomalaht* Herra-Tuomaan lahti, Antrean Rahikkalasta *puljuspelto* Pullin-Jussin pelto, Vuoksenrannan Kuivaniemestä *reimantioja* Reimin-Antin oja ja Vuoksenrannan Kuivaniemestä *nüvantioja* Nuutin-Antin oja. Tyyppi olisi otettava yleiskieleen murreasuisena: *Mateskoniitty*, *Mikeskoniitty*, *Pekeskoniitty*, *Marjuskorpi*, *Eljuskorpi*, *Hertomalahti*, *Puljuspelto*, *Reimantioja* ja *Nuuvantioja*, sillä nimen alkumuodon rekonstruoinen ilman asiakirjojen ja karttojen vanhoja merkintöjä voi olla mahdotonta.

Paikannimien murreasun kehityksessä on tavallista enemmän vaikuttanut vokaalin tai vieläpä tavuainesten sisäheitto, mikä on muuttanut nimien äänneasua siinä määrin, että monesti on vaikea löytää niiden alkumuotoja. Lounais-Suomesta Ojansuu mainitsee joukon yleiskieleen vakiintuneita sisäheitollisia talonnimiä: Laitilasta *Olla* (< Ollila), *Ellä* (< Ellilä), Uudeltakirkolta *Aula* (< Auvila) jne., ja yhtä runsaasti niitä sisältyy Vehmaan kihlakunnan kylännimistöön: *alsla* Alsila, *anila* Anttila, *kaevla* Kaivola, *kaukla* Kauklainen, *keili* Ketteli, *kolsa* Koliseva, *kursla* Kursila, *laitla* Laitila, *okslambä* Oksalanpää, *palila* Palttila, *polila* Polttila, *seplä* Seppälä, *villä* Villilä (Meri, mt.), jotka yhtä etymologisesti epävarmaa tapausa lukuunottamatta on merkitty yleiskielen asuisiksi. Vuoksenlaakson sisäheitolliset paikannimet ovat esim. tällaisia: *kailasār* Kattilasaari (Vuoksenranta), *luskasār* Lusikkasaari (Antrea), *sopkamäk* Sopukanmäki (Antrea), *lehtsiläht* Lehtisienlahti (Sakkola), *hautsiniem* Hautasienniemi, *kouksimäk* Koukkusienmäki, *selpäismäk* Selinpäiväismäki (Antrea), *jušnaho* Jussinaho, *matnoja* Matinoja, *jürnaho* Jyrinaho, *nuornoja* Nuورانoja (Antrea), *ollkaisniem* Ollikaisniemi, *sipläisniem* Sipiläisniemi, *manskorp*

Manniskorpi (Sakkola), *jantsekorpp* Jantusenkorpi (Vuoksenranta), *jäpsemäk* Jäppisenmäki (Antrea).

Sisäheitollisten muotojen normalistamisessa yleiskielen asuun ei näy olevan mitään selviä sääntöjä. Omasta mielestäni olisi sisäheitto rinnastettava loppuheittoon: sisäheitolliset määräysosina käytetyt tutut appellaatiivit ja tutut henkilönnimetkin olisi normalistettava kirjakielen asuun, paikalliselle kielitajulle vieraat ja etymologisesti epäselvät taas jätettävä murreasuisiksi. Siis *sallakiv* olkoon yleiskielessä Satulakivi, *nitsilaht* Niittysienlahti, *jušnahö* Jussinaho, *sipläisniem* Sipiläisenniemi, *jantsekorpp* Jantusenkorpi. Sen sijaan tuskin voidaan normalistaa Antrean Mansikkalan *putna*-nimeä Putinaksi, Antrean Meskalan *lortuksemäk*-nimeä Lorituksenmäeksi (vrt. Loritoxen Njtu 1785) ja vielä vähemmän sellaisia nimiä, joissa on tapahtunut useampien sisä-äänteiden kato: Antrean Hännikkälänniemen *ermaiskorpp* Ermaiskorpi (vrt. Erinomaisen korwen Njtu 1782), *koishaonittü* Koishaonniitty (vrt. Koiwusin haon mäki 1782), *kauksemlamp* ~ *kauslamp* Kauslampi (vrt. Kauksen Mäen Lambi 1782), Antrean Kavantsaaren *pitara'sniem* Pitarasniemi (vrt. Pitäjän rasin njtut 1782), Antrean Kuukaupin *huppuraisniem* Huppuraisniemi (vrt. Huppurasinmäki 1841). Yleiskielen käyttöön on päässyt esim. Jääsken sisäheitollinen kylännimitys Kuurmanpohja ja samoin Kuurmanjoki, Kuurmanlaakso (vrt. Kurumapohiaby 1557, Kuurumanpohia 1635), jossa kansan kielitaju ei enää pysty yhdistämään *kürma*-muotoa aikaisempaan agenttipartisiippiin kuuruma.

Murreasuisen paikannimistöön muuttunut konsonantisto on mielestäni suurin piirtein palautettava yleiskielen asuun. Niin on tehty Kalannin-nen-loppuisessa kylännimistössä: *haköne* Hakoinen, *heinäne* Heinänen, *kärjaine* Kaariainen, *kahlone* Kahloinen jne. (Meri, mt.) ja samoin tyyppin itäsuomalaisissa nimissä: *ahvone* Ahvonen, talo Ruokolahdella, *armine* Arminen, talo Antreassa, *haparaine* Haparainen, kylä Sakkolassa (Suomenmaa V). Geminoituneet konsonantit on palautettava kirjakielen asuun, kuten esim. *mäkkimäk* Mäkienmäki (Valkjärvi), *puttäläht* Putaanlahti (Antrea), *purreniska* Pureenniska (Jääski), *kattainiem* Katajaniemi (Antrea), *pettäiniem* Petäjaniemi (Sakkola), vaikkakin kahta viimeksimainittua vastaavat sukunimimuodot Kat(t)ainen, Kat(t)aisto, Pet(t)äinen ovat siirtyneet myös yleiskieleen, ja samaten on palautettava eräissä asemissa kadonnut sisä-v, kuten esim. Syväjärvi (pro Syjäjärvi) ja Kuvasvuori (pro Kuasvuori), jotka molemmat nimiesimerkit ovat Längelmäeltä.

Vaikea on myös asettua sille kannalle, että esim. astevaihtelumuodot Lahenkontu tai Lahenpohja hyväksyttäisiin, sillä toisen murteen kannalta olisi yhtä oikeutettu vaatimus, että myös Lahen-, Lahen- tai Lahdenmuodot saisivat yleiskielen oikeudet. Kalannin seutujen *lahdevainio* onkin normalistettu asuun Lahdenvainio (Meri, mt.) ja samaa on sanottava Suomenmaa V:n hakemiston vastaavista nimistä paria poikkeusta lukuunottamatta: Lahenkontu (Jaakkima) ja Lahenmies (Savitaipale), joista viimeksimainittu on sitä paitsi sukunimi.

Tämän periaatteen mukaisesti olisi normalistettava myös muut astevaihtelutapaukset. Siis *kohamäk* Kohdanmäki (Antrea), *luhaniem* Luhdanniemi (Vuoksela), *hūhalaht* Huuhdanlahti (Antrea), *koseniem* Koskeniemi

(Antrea), *raškasmäk* Rasikaskenmäki (Antrea), *rauvvasār* Raudansaari (Vuoksenranta), *kuikavüvvatus* Kuikanvuodatus (Antrea), *lūvokallio* Luodonkallio (Antrea), *suvetaival* Sudentaival (Antrea), *toajemoaranta* Tadmääranta (Sakkola), *soajejok* Sadejoki (Metsäpirtti), josta on tosin kehittynyt yleiskieien asu Saijanjoki, *vanhakoipelto* Vanhankodinpelto (Antrea) jne. On myönnettävä kuitenkin heti, että kirjakielisen asun rekonstruoiminen tuottaa joskus vaikeuksia, joiden oikea ratkaisu vaatisi paikannimen miljöön, murteen ja yleisen kielitieteen tuntemusta. Näissä tapauksissa on murremuoto hyväksyttävä yleiskieleen. Siis Antrean Noskuan *toiskoipelto* (pro Toisenkodinpelto), Vuokselan Sammutselän *pitkäkülaht* (pro Pitkänkudunlahti), Sakkolan *ränättü* (pro Radanniitty), Antrean *huisalm* (pro Hudinsalmi). Vuoksenrannan Korpilahdelta mainitaan yleiskielinen paikannimimuoto Kavolampi, jonka etymologia olisi jäänyt ratkaisematta, ellei siitä olisi eräässä vuoden 1698 kartassa merkintää Kauwo Lambi (< Kauvonlampi) ja elleimme tietäisi, että Kauko on ollut vanha korpilahtelainen sukunimi. Yhtä arvoituksellinen on Vuokselassa kiven nimitys *änkiv*, jonka vanhoja merkintämuotoja tunnetaan 1400-luvun alusta (ks. Viljo Nissilä, Vuoksen paikannimistö I s. 129, 130). Ne osoittavat melko johdonmukaisesti, että sanaan on kuulunut dentaali d (esim. Wdinkiffui 1595), ja Täysinän rauhan asiakirjaan kirjuri onkin tehnyt merkinnän Paulunsten, på carelsko Wdinkiui, jossa hän on nimen suomalaiseksi nimeksi tulkinnut appellatiivin uudin, gen. uutimen, ruots. paulun. Paulunsten-nimi on kuitenkin tyypillinen kirjuri-etymologia, sillä todennäköisemmin on nimen määräysosana ollut apellat. uuti, gen. uudin 'lammas' (ks. Veikko Ruoppila, Kotieläinten nimitykset Suomen murteissa I s. 170). Näin ollen on yleiskieleen mieluummin hyväksyttävä murteen mukainen Uunkivi kuin myöhäinen kansanetymologinen Uunikivi-muoto.

Edellisen periaatteen mukaisesti olisi siis korjattava sellaiset Suomenmaa V:n hakemistosta poimimani paikannimet kuin Huuhanmäki (pro Huuhdanmäki), Kaijanjärvi (pro Kaidanjärvi), Koantausjärvi (pro Kodantausjärvi), Luhanpelto (pro Luhdanpelto). Tosin on myönnettävä, että esim. Antrean *kaijajärv*-nimen attributiivia kielitajussa ei aina osata yhdistää kaita adjektiiviin ja vielä vähemmän niin on asian laita järvestä virtaavan *kainojan* nimen suhteen, jotka molemmat (Kaijanjärvi ja Kainoja) ovat jo vakiintuneet yleiskieleen. Samalla tavoin ovat vakiintuneet Antrean Antrealan kyläosan nimitys Saija I. Saijankylä (pro Saidankylä), pohjoisen Vuoksen suurimman selän Ehatoksen nimi (?Ehdatos), Muolaan Yskjärven ja Ysäjoen (Yskjärvi ja Yskänjoki) nimet. Selvistäkin tapauksista on monia variantteja, kuten Raudanlahti Muuramessa ja taas Raudanlahti Kuhmoisessa, mutta sellaisten nimien kirjoittamisessa olisi päästävä johdonmukaisuuteen.

Viipurin murteiden ts >ss muutos on myös lyönyt leimansa muutamien paikannimien murreasuun. Tyypin nimet, kuten esim. *kotamessämäk* (Antrean Saviniemi), *messianotko* (Vuoksenrannan Kaskiselkä), *messu-
vemäk* (Antrean Noskua), *mestaloipelto* (Antrean Noskua), *vislaht* (Vuoksenrannan Parsikanmaa), on normaalistettava yleiskielen asuun (Kotametsänmäki, Metsäsiannotko, Metsäsudenmäki, Metsätalonpelto, Vitsa-

lahti), joskin *messuvepelto-* ja *vislaht-*tapaukset ovat vaikeahkoja. Itämurteiden kr ja tr yhtymät on säilytettävä: Jääsken *keträkosk* Keträkoski, Antrean *mükräjok* Mykränjoki, *petrakallio* Petrakallio ja *tetrluoto* Tetri-luoto, samoin kaksi konsonanttia sanan alussa: Klamila, talo Virolahdella, Klemettilä, talo Vehkalahdella, Knuutila, kylä Kuolemajärvellä, ja mahdollisesti muutamat Raja-Karjalan karjalaistyyppiset nimet: Rodinselkä, talo Suojärvellä, Vegarus, kylä Suojärvellä, Ägläjärvi, kylä Korpiselässä, Fomkkala, talo Salmassa, vaikkapa f ja g äänteet ovatkin yleiskielellemme vieraita. Sen sijaan š-äänteiset Ala-Iljushka, talo Impilahdella, Mishkala, talo Salmassa, Hintshinlampi, lampi Suojärvellä, olisi korjattava asuun Ala-Iljuska, Miskala, Hintsinlampi.

Vierasperäisistä henkilönnimistä syntyneet paikannimet olisi mielestäni kirjoitettava kansan ääntämyksen mukaisesti, sillä nimien vieraat äänteet ovat kansankielen fonetiikalle tuntemattomia ja kansan kielitaju tuskin yhdistää toisiinsa paikannimeä ja vierasta — usein ammoin hävinnyttä — henkilönnimeä. Sitä paitsi monet vierasperäiset henkilönnimet ovat murreasuisina joutuneet yleiskielenkin omaisuudeksi. Mainitsen vain muutaman esimerkin: Ravantti, sukunimi ja kylänosa Antrean Antrealassa, on syntynyt muodosta Drabant, Ravalti(nen), yleinen sukunimi Vuoksenlaaksossa, muodosta Ragvald, Potinkara, vanha sukunimi Antrean Hatulassa, muodosta Bottnekarl, Litja, sukunimi ja talo Antrean Kukkolassa, todennäköisesti venäl. nimestä Lidia. Antaisin siis yleiskielen oikeudet sellaisille nimille kuin Pöökelinlahti, lahti Antrean Hatulassa, joka on syntynyt sukunimestä Gyllenbögel, Tyysterinmaa, alue Antrean Talikkalassa, jonka pohjana on sn. Dyster, Piüsterinlahti, lahti Vuoksenrannan Korpilahdella, joka on lähtöisin sukunimestä Bister, Vinninmaa, alue Antrean Antrealassa, jonka pohjana on sn. Finni, nyk. Vinni, samaten Antrean Noskuan Riivalinniityt (< ruots. skrivare 'kirjuri'), Antrean Partalan Ryyttelinmäki (< ruots. appellat. ryttare 'ratsastaja'), Antrean Noskuan tn. Vortsa (< ven. Дворец 'hoivi'). Samat yleiskielen oikeudet on mielestäni myönnettävä myös sellaisille ruotsalaisperäisille paikannimille kuin Pyhtään Loosari (< Klåsarö), Vehkalahden Reit kalli (< Bredskall), Vehkalahden Reiskari (< Rödsjär), Vehkalahden Västäri (< Västerö) jne.

Taivutuksesta yleistyneitä nominatiivimuotoja ja ellipsejä on kirjakielessä merkitty monella tavoin. Ojansuu mainitsee Lounais-Suomesta seuraavanlaisia rekonstruoituja muotoja: Hinnerjoelta *korve* Korpi, Uskelasta *lope* Loppi, Lapista *länne* Länsi, mutta Halikosta myös *vuarte* Vuorte, *rintte* Rinte sekä eräitä -si-tyyppisiä, esim. Paimosi, Kalasi (Virittäjä 1902). Inkerin kylännimistössähän ovat valtatyyppinä -si-nimet ja Viron kulttuurinimistö on leimaa antavasti genetiivimuotoista (Mäe, Kose, Nömme). Suomenmaa V:n hakemistosta olen merkinnyt muistiin seuraavia sekundäärisiä nimiä: Kollaa (~ Kollas), Muolaa (~ Muolas), Nuoraa (~ Nuoras), Sommee (~ Somes), Rintee, Pohjii. Nimityypin hyväksyminen yleiskieleen — jo etymologioimisvaikeuksienkin takia — näyttäisi hyvin luonnolliselta. Kirjakielessä olisi siis hyväksyttävä sellaisia paikannimimuotoja kuin Antrean Hatulan Luha (pro Luhta), Antrean Ilmatoivolan tn. Kose (pro Koski), Ilmatoivolan tn. Kiitokki (pro Kivitoe), Vuoksenlan Kuninkaan-

ristin Hakora (pro Hako-oriko), Antrean Henttolan Pakkaa (pro Pakas), Antrean Antrealan Saija (pro Saita), Sakkolan Kiviniemen Selkii (pro Selät), Sakkolan Viiksanlahden Kölsii (pro Kölsät), Vuokselan Uudenkylän Rajoi (pro Rajat), Vuokselan Noisniemen Kolikkoi (pro Kolikot), Sakkolan Lapinlahden Riitsoi (pro Riitasuot). Monikon genetiivinen -stityyppi, jota vastaavat Viron paikannimistöissä luonteenomaiset Ihaste, Kuivaste, Sirvaste muodot, on hyväksyttävä kirjakieleen ilman muuta. Siis Vuoksenrannan Korpilahden Pyörästi (Pörästen Njtut 1777), Antrean Varikselan Hangasti (Hangasten Korpi 1777), Antrean Salo-Hatulan Porsti (Porrastenpää niitu 1776), Iin Hiasti (Hiedasten Lachti 1766).

On jo aiemmin tässä kirjoituksessa mainittu, miten suurta osaa aikojen kuluessa kansan- ja kirjurinetymologiat ovat esittäneet paikannimistöimme kehityksessä. Sitä tietä on syntynyt paikannimiä, jotka äänteellisesti muistuttavat alkuperäistä nimeä, mutta merkitykseltään ovat kaukana siitä. Näin on Akaan Haihunkoski muuttunut Hajunkoskeksi, Pyhämaan *vuala* (< Vuola < Vuolela) Vuorelaksi jne. (Heikki Ojansuu, Kansanjohdannaisia Lounais-Suomen paikannimistöissä. Auran rannoilta I.). Varsinkin niitä on syntynyt käännösnimissä, kuten Skatudden > Katajanokka, Pedersöre > Pietarsaari (ks. E. N. Setälä, Kielellisiä virvatulia ihmisajatuksen tiellä), Siestarjoki > Systerbäck, jossa siestar 'musta viinimarja' (ks. A. V. Forsman, Suomenkielen kansanjohdannaisista. Valvoja 1891), Käkisalme > Kexholm, Lappeenranta > Villmanstrand, Inkerin Saarenkylä > Tsarskoje selo (Heikki Ojansuu, Suomalaista paikannimistökimusta. Johdanto). Kansan- tai kirjurinetymologian tietä on Vuoksenlaakson nimistöissä Antrean Hatulan Kämpinniemenestä (maarekisterin Kämpinniemenestä) kehittynyt Kämpyniemi, Sakkolan Orkotanhuasta Arkuntanhua, Antrean *kaltaves*-nimestä Kaltovesi, Sakkolan Kaarnejoesta Kaarnajoki, vieläpä Kaarijoki, Vuokselan Kalkunniemenestä Kalkkiniemi, Sakkolan Petäjoesta Petojoki, Sakkulasta Sakkola ja kauempana *säkjärvi*-nimestä (< Säkijärvi, Rikkosen mukaan) Säkkijärvi, Jaakkiman Parkonmäestä Parkumäki, Suonnejoesta Suonenjoki. Tällaiset nimet, niin virheellisiä kuin ne ovatkin, luonnollisesti ovat usein vuosisataisen käyttönsä takia saaneet yleiskielen oikeudet.

Normaalistamisessa olisi noudatettava — yleiskielen asettamin rajoituksin — tarpeellista pieteettiä murteita kohtaan. Kirjakieli tuskin vaatii yhtenäistämistä sellaisissa arkaistisissa nimissä kuin Orihvesi ~ Orivesi ~ Orisvesi (pro Orivesi), Venehjärvi ~ Venetjärvi ~ Venesjärvi (pro Venejärvi). Yleiskielen kannalta on myös sama, hyväksytäänkö kirjakieleen asu Laamanninkangas, Lagmannin Cangan raja 1771 (pro Laamanninkangas), joka esimerkki on Vuoksenrannan Korpilahdelta. — Mutta on vaadittava yleiskielen paikannimien virheetöntä oikeinkirjoittamista. Esimerkiksi sellaiset kirjavat merkinnät kuin Alasäiniö, Ala Säynätjärvi, Ala Torasjärvi eivät saisi tulla kysymykseen (pro Ala-Säiniö, Ala-Säynätjärvi, Ala-Torasjärvi) Suomenmaa-teoksen hakemistossa, minkä seikan mainitsen vain välihuomautuksena.

Olen kirjoitukseni tarkoittanut vain keskustelun alustukseksi. Jos se saa sellaista aikaan, se on subjektisuudestaan huolimatta täyttänyt tehtävänsä.

Viljo Nissilä.